

Іванов Сергій Володимирович
доктор економічних наук, професор,
науковий директор;

Ляшенко Вячеслав Іванович
доктор економічних наук, професор,
учений секретар,
Міжнародний центр дослідження соціально-економічних проблем
модернізації та розвитку кооперації

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЕКТОРУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПРИДНІПРОВСЬКОГО РЕГІОНУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

До останнього часу вектор зовнішньої торгівлі Дніпропетровської та Запорізької областей, які складають промислову основу Придніпровського економічного району України, був однозначно спрямований на Росію (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка частки ринків, %

Експорт	Рік	Кол. СРСР	Європа	Азія	Африка	Америка
Дніпропетровська	2013	36,8	20,6	35,1	6,6	2,5
	2016	14,8	28,9	32,4	17,1	2,5
Запорізька	2013	48,7	18,7	20,9	9,2	2,5
	2016	29,3	30,2	29,6	9,1	1,8
Імпорт						
Дніпропетровська	2013	28,8	38,7	23,9	2,1	6,1
	2016	31,4	35,8	22,1	3,9	6,5
Запорізька	2013	42,6	32,8	18,1	0,7	5,8
	2016	34,9	41,5	16,7	1,2	5,7

Розраховано за даними Держстатслужби України

Попри різке зменшення за останні роки торговельно-економічної залежності України від Росії, у деяких секторах усе ще спостерігається її загрозливий для національної безпеки рівень. Останні п'ять років минули під знаком активного згортання українсько-російських торговельно-економічних контактів. Спочатку поштовхом стало створення у 2011-му Митного союзу в складі Росії, Казахстану та Білорусі, після чого Москва вдалася до торговельних воєн проти наших виробників, щоб примусити Київ до вступу. А з літа 2013-го, особливо після початку російської військової агресії проти України у 2014-му та набрання чинності економічною частиною Угоди про асоціацію України з ЄС із 2016-го, цей процес пришвидшився [1; 2].

«Економічна складова гібридної війни мала для обох країн високу ціну. Український експорт товарів та послуг до РФ у 2016 році зменшився до \$6,68 млрд проти \$20,31 млрд у 2013-му та \$25,26 млрд на історичному піку в 2011-му. Ще більших втрат зазнали російські постачальники: імпорт з Росії

2016-го впав до \$5,65 млрд проти \$24,65 млрд 2013-го та \$30,47 млрд 2011-го. Переможцем, якщо його так можна в цій ситуації назвати, вийшла все ж таки українська сторона. Величезний дефіцит торгівлі з РФ, який у 2011-му перевищував \$5,2 млрд, 2016-го змінився профіцитом у понад \$1 млрд. Головне – Росія втратила свій колишній статус ключового для української економіки торговельного партнера, залежність від якого в попередні десятиліття змушувала постійно оглядатися на позицію Москви навіть уряди з проєвропейською орієнтацією, а чи не більшість виробників робила її лобістами в Україні. Ця втрата залежності зараз є об'єктивною на рівні економіки загалом, але, на жаль, усе ще не утвердилася у свідомості, а отже, і позиціонуванні значної частини бізнесу. Як наслідок – чимало його представників за інерцією лишаються проросійськими» [3]. Сприяє цьому й збереження залишків економічної залежності від Росії. Від великої заборгованості низки українських компаній перед російськими банками, засилля в них заїждженого російського топ-менеджменту до збереження все ще значної залежності від постачання з РФ стратегічної для ключових секторів економіки сировини й енергоресурсів, а також залежності експорту деяких видів вітчизняної продукції від російського ринку. Щоб подолати їх, потрібні нові поштовхи від суспільства та/або цілеспрямовані обмежувальні заходи з боку держави.

«До найбільших успіхів у звільненні України від засилля російського бізнесу останнім часом можна зарахувати різку втрату позицій підконтрольної російському «Внешэкономбанку» корпорації ІСД, яка у 2013 році контролювала до 20% українського виробництва металопродукції, а після останніх подій із блокадою ОРДІЛО майже цілковито його втратила. Чи продаж російським власником Харківського тракторного заводу. Чи санкції проти російських банків та інших компаній, які змусили їх шукати шляхи відходу з українського ринку включно з продажем української дочки «Сбербанка». Однак зберігається загроза фіктивності такого продажу, бо насправді це продаж пов'язаним із російським бізнесом структурам, як це сталося з тим самим «Сбербанком» в Україні. Або використання ситуації зі зменшенням присутності російського бізнесу на окремих українських ринках для їх монополізації формально українськими, однак фактично тісно пов'язаними з Росією українськими компрадорами на кшталт СКМ Ріната Ахметова чи структур Олександра Ярославського, який давно діяв в Україні як агент російського олігарха Олега Деріпаскі» [4].

«За результатами обговорення перспектив і доцільності збереження бізнесу з РФ в Україні у березні 2016 року президент Російського союзу промисловців і підприємців Александр Шохін заявив, що, на думку Путіна, «все-таки трохи ще треба потерпіти. Принаймні шанс є». Доки ця думка не зміниться на протилежну й не вилетиться в масовий і безповоротний вихід російського бізнесу з України, лишається ще дуже багато зробити. Тим більше що простежується й протилежна тенденція до нарощування присутності на українському ринку інших російських фінансово-промислових груп, як-от група «Альфа», яка нещодавно на додачу до однойменного українського

дочірнього банку придбала в італійського UniCredit одну з найбільших українських фінустанов Укрсоцбанк та яка і далі контролює одного з двох найбільших мобільних операторів «Київстар» і має вплив на іншого – life:). Зберігається безперешкодне панування на ринку й іншої російської телекомунікаційної компанії МТС (попри ребрединг її української дочки у Vodafone), а також численних російських провайдерів на ринку інтернету та телекомунікаційних послуг. У цьому контексті нещодавні рішення про заборону російських соціальних мереж в Україні видаються лише маленькою частиною тієї великої роботи, яку все ще потрібно виконати, щоб звільнити країну від засилля у стратегічних секторах агентів впливу Кремля, котрими є і не можуть не бути будь-які російські структури з огляду на тотальну залежність бізнесу від спецслужб у РФ» [5].

На перший погляд, залежність України від експорту послуг до РФ лишається все ще дуже значною, а обмін ними бачиться вигідним насамперед Україні, адже забезпечує чимале додатне сальдо (\$3,1 млрд експорту проти менш як \$0,5 млрд імпорту у 2016-му). Однак за такими позірними цифрами приховується зовсім інша реальність. Левову частку вітчизняного експорту становлять транспортні послуги (89,6%, або \$2,77 млрд експорту та \$2,63 млрд додатного сальдо). А в їхньому складі, своєю чергою, понад 80% забезпечує транзит російського газу українською ГТС. Цей транзит є експортом послуг в Росію лише внаслідок того, що свого часу наше керівництво дозволило росіянам зберегти постколоніальний підхід до України та її ГТС. І продавати газ європейцям не на українсько-російському кордоні, як це мало би бути, а на українській ділянці колишнього державного кордону СРСР. Фактично такий підхід закріплює статус України мало не як російської автономії, територією якої Газпром просто транспортував свій газ споживачам. Реалізація вже анонсованих українською стороною намірів змінити підхід після завершення чинного контракту на транзит у 2019 році призведе до того, що європейські споживачі матимуть купувати блакитне паливо в Газпрому на російсько-українському кордоні. Адже саме до європейських країн, а не до РФ здійснюватиметься й експорт послуг із його транзиту. Якщо ж не брати до уваги транспортування газу, то з'ясується, що про жодне істотне додатне сальдо в торгівлі послугами з Росією не йдеться. Власне, за винятком транспортних послуг Україна має значний позитивний баланс лише в таких сферах, як ІТ (\$145,1 млн експорту проти \$68,1 млн імпорту), ремонт і технічне обслуговування (\$29,3 млн проти \$5,3 млн), будівництво (\$5,5 млн проти \$1,3 млн) та переробка давальницької сировини (\$4,2 млн проти \$0,9 млн). Натомість Росія зберігає великий позитивний баланс у наданні Україні низки видів послуг, які свідчать про збереження постколоніальної інерції в бізнесовій та фінансово-страховій сферах: ділових (\$206,7 млн імпорту проти \$119,1 млн експорту), фінансових (\$34,6 млн проти \$2,7 млн), страхових (\$5,7 млн проти \$1 млн), а також роялті та інших, пов'язаних із використанням інтелектуальної власності (\$10,55 млн проти \$7,25 млн).

Слабким місцем українського експорту товарів до РФ лишається те, що більшість із них усе ще має дуже велику частку поставок саме на російський

ринок у їх загальному вивозі з України. Наприклад, у січні – квітні 2017 року 70% усіх наших поставок до Росії становили товари, кожного з яких туди збували від 40% і більше загального їх експорту з України. А для близько третини українських поставок до РФ частка російського ринку взагалі становить 70% і більше всього їх експорту з України. На російський ринок спрямовується майже весь український експорт глинозему (96,1% за перші чотири місяці 2017 року на загальну суму \$166,6 млн) і весь – радіоактивних елементів та ізотопів (на \$36,6 млн). Вони лишаються пам'яткою російській стратегії інкорпорації українських активів у «транснаціональні корпорації» РФ. У першому випадку йдеться про продукцію Миколаївського глиноземного заводу (МГЗ), який є частиною «Российского алюминия» Олега Деріпаскі та партнерів. При цьому засилля російського монополіста призвело до того, що, маючи усі підстави для повного задоволення внутрішніх потреб і навіть експорту алюмінію та виробів із нього, Україна досі його переважно імпортує, зокрема й із тієї ж таки РФ. А «Российский алюминий» не виконав (та й не збирався виконувати) зобов'язання, взяті на момент приватизації МГЗ, щодо будівництва в Україні комбінату для переробки частини глинозему в алюміній на місці. Понад те, тривалий час навмисне блокував роботу й фактично знищував й інше підприємство галузі – Запорізький алюмінієвий комбінат. Експорт до Росії всієї атомної сировини, що використовується для подальшого виробництва ядерного палива та матеріалів у РФ, які потім у готовому вигляді імпортуються до України, є наслідком багаторічної бездіяльності нашої влади у створенні власного циклу виробництва ядерного палива для українських АЕС.

Однак велика залежність від російського ринку (понад 40% усього експорту) зберігається ще принаймні за трьома десятками видів української продукції, вартість поставок кожного з яких до РФ становить близько 1 млрд грн на рік і більше. Передусім йдеться про низку видів продукції машинобудування, що були зав'язані на постачання комплектуючих російським підприємствам. Це турбодвигуни (на загальну суму \$83,1 млн за січень – квітень 2017-го, або 66,8% усього їх експорту з України за цей час), вагони (\$22,9 млн, або 82,4%) та комплектуючі до них і локомотивів (\$24,5 млн, або 53%), насоси для рідин (\$24,2 млн, або 65,9%), електричні двигуни та генератори (\$16,1 млн, або 63,5%), трансформатори (\$12,3 млн, або 44,7%), механізми передачі руху (\$14,5 млн, або 68,5%), агротехніка (\$11,5 млн, або 64,8%) та обладнання для роботи з ґрунтом, камінням і рудою (\$8,9 млн, або 62,5%).

Як бачимо, російський ринок лишається для цих виробників ключовим в експортних поставках, а подекуди й загальному обсязі випуску, попри помірні поставки відповідної продукції. З одного боку, це ілюструє інерційність маркетингових та виробничих стратегій менеджменту відповідних підприємств, який докладає недостатньою зусиль для пошуку можливостей переорієнтувати свої виробничі потужності на випуск модифікацій продукції, що збувалася б на третіх ринках або всередині країни.

Список використаної літератури:

1. Червова Л.Г., Кузьменко Л.М., Дубинина М.В., Кацура С.Н., Ляшенко В.И. Потенциал конкурентоспособности промышленности регионов Украины // Общество и экономика. – 2006. – №2. – С. 113-135.
2. Котов Е.В., Ляшенко В.И. Оценка процессов модернизации Украины и ее экономических районов // Вестник экономической науки Украины – 2013. – 31. – С. 55-69.
3. Крамар О. Економічна незалежність від РФ: не зупинятися на півшляху // Тиждень. – 2017. – №20. – С. 18-21.
4. Лапаєв Ю. Чим замінити небезпечну співпрацю з РФ. Чи спроможна Україна остаточно подолати залежність від Росії в оборонній сфері та ІТ-секторі // <http://tyzhden.ua/Economics/183864>
5. Лапаєв Ю. Ще один фронт. Як Україна відповідає на виклики, що постали у віртуальному просторі // <http://tyzhden.ua/Society/183407>

Костянчук Крістіна Валеріївна

студентка;

Лободзинська Тетяна Петрівна

кандидат економічних наук, доцент,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА МВФ

Річний звіт Національного Банку України, станом на грудень 2016 року, про фінансову стабільність України, в переліку ризиків та проблем на макроекономічному рівні, виокремив, актуальний на 2017 рік, ризик співпраці з МВФ.

Міжнародний Валютний Фонд (МВФ) – це спеціальне агентство ООН (Організації Об'єднаних Націй), створене в 1945 році на основі підписання 29-ма державами угоди (Хартії МВФ), яку було розроблено на Конференції ООН з валютно-фінансових питань 1944 року. Інституційна установа світової валютної системи регулює валютно-кредитні відносини країн-членів (189 – станом на початок 2017 року) і надає їм допомогу з метою подолання дефіциту платіжного балансу шляхом надання кредитів, які зазвичай супроводжуються висуванням певних умов і рекомендацій, спрямованих на поліпшення економічної ситуації країни – позичальника [1].

У 1992 році надано членство в МВФ країнам, що входили до складу колишнього СРСР. Одночасно Україна увійшла й до структури Світового банку, що дозволило їй отримати першу квоту акцій, які склали 1,3 млрд. дол. США. Повномасштабне співробітництво України з МВФ розпочалося 1994 року за програмою трансформаційного кредиту Stand-by на суму 763,1 млн. дол. США. Наступні роки існування України, як незалежної